

А. Р. Кузьмін,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: 4082080@stud.nau.edu.ua

Мета: полягає в аналізі ролі впливу міжнародних фінансових організацій на правові системи різних країн, державну політику в різних сферах суспільного життя, дослідженні нормативно-правової бази країн, що регулює взаємовідносини при співробітництві з Міжнародними фінансовими організаціями. **Методи дослідження:** становить широкий спектр філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів і підходів, що сприяло вирішенню основних завдань дослідження, особливо подальшому виявленню з позиції специфіки правового регулювання діяльності Міжнародних фінансових організацій в різних країнах та висвітленню форм їхньої діяльності в еволюційному розвитку міжнародних валютних відносин. Застосування описового методу дозволило охарактеризувати міжнародні фінансові організації. За допомогою формально-юридичного методу було проаналізовано співробітництво країн з міжнародними фінансовими організаціями. Метод аналізу застосовувався для дослідження сучасного стану співпраці країн з міжнародними фінансовими організаціями. **Результати:** зроблено висновок, що співробітництво різних країн з міжнародними фінансовими організаціями, прямо впливає на реалізацію одного з основних принципів міжнародного права – незалежності. Залучаючи іноземний капітал в бюджет, країни стають повністю залежними від волі кредиторів, які в свою чергу діють виключно в своїх інтересах. І хоча в деяких сферах економічного життя країни може прослідковуватись певний прогрес, існує необхідність жорсткого правового регулювання діяльності міжнародних фінансових організацій в країні. **Обговорення:** пошук та розроблення шляхів подолання наявних проблем у співробітництві країн з міжнародними фінансовими організаціями, а також дослідження норм, що регулюють такі відносини, задля успішної імплементації їх у національне законодавство України.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації; правова традиція; глобалізація; правова система; право.

Постановка проблеми та її актуальність.

Актуальність даної теми полягає в тому, що протягом останніх 30 років розширення міждержавних фінансових організацій, перерозподіл міжнародних сфер впливу призвели до стрімкого зростання значення кредитних і валютних відносин, що в свою чергу привело до появи численної кількості міжнародних фінансових організацій, які вже сьогодні займають особливе місце в системі структур, що здійснюють вплив на світову економіку, політику та на міжнародні зв'язки. Сьогодні, в період

міжнародної економічної кризи, актуальним стало питання запровадження міцної й ефективної системи забезпечення міждержавного фінансового співробітництва та безперервного функціонування валютно-фінансової сфери. Оскільки, це є необхідним фактором та передумовою, що може гарантувати безпеку та політичну стабільність на державному, регіональному й універсальному рівнях, де важливим є підтримання міжнародних фінансових відносин.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Окремі аспекти цієї проблеми досліджено в працях Левітта Т.Т., Марченко Н.М., Мейера Т., Оомс Г., Гаммондс Р., Ной С., Марченко Н.М., Устинової І.П. Наведене не заперечує своєчасності та доцільності дослідження запропонованої теми.

Мета дослідження. Враховуючи викладене, в даній роботі акцентовано дослідницьку увагу на одному з елементів вказаної моделі – на дослідженні впливу міжнародних фінансових організацій на розвиток національних правових систем при здійсненні державної фінансової діяльності в різних країнах, узагальнення результатів співпраці різних країн з міжнародними фінансовими організаціями.

Виклад основного матеріалу. Наукове дослідження питань впливу міжнародних фінансових організацій на правову систему є актуальним у зв'язку з низкою обставин теоретичного та практичного характеру.

По-перше, результат діяльності міжнародних фінансових структур вимагає наукового осмислення. Це ж стосується їхнього впливу на національну економіку та правову систему.

По-друге, на сьогоднішній день процес глобалізації ставить на порядок денний питання про аналіз її механізмів та наслідків. При проведенні наукового дослідження, необхідно брати до уваги те, що саме Міжнародні фінансові організації є одними з тих інструментів, завдяки яким і реалізується цей складний та багатоплановий процес.

Вперше в ужиток слово «глобалізація» було введено після 1983 року, коли Теодор Левітт (професор Гарвардської школи бізнесу) опублікував у журналі статтю «Глобалізація ринків». Там було запропоновано таке трактування даного терміну: «...потужна сила рухає світлом до «звуження спільноти, і цією силою є технологія», яка створює нову економічну реальність, «поява глобальних ринків стандартизованих споживачів у неймовірних раніше масштабах», до того ж «зникли звичні відмінності у національних чи регіональних перевагах» [1]. Можна стверджувати, що сучасні глобалізаційні процеси сприймаються як головна рушійна сила прогресу, яка має забезпечити економічний ро-

звиток усім народам світу, а з іншого боку – наявні фактори, що спростовують ці твердження.

Сьогодні вже очевидно, що розуміння глобалізації виключно об'єктивним та закономірним процесом може піддаватися сумніву. Цей процес багато в чому штучний, він направляється і регулюється. Не можна заперечувати ролі об'єктивних факторів у динаміці світу, проте сучасна модель глобалізації виглядає як вестернізація, що реалізується за допомогою численних важелів та способів.

Сучасні глобалізаційні процеси прямо впливають на розвиток національних правових систем і правових традицій. Насамперед це помітно на таких правових феноменах, як уніфікація національного законодавства та його адаптація до міжнародних стандартів. Глобалізація також має вплив на національну правову систему шляхом універсалізації національного права, взаємозв'язку міжнародного права або регіонального права з національною правовою системою [2]. Усі фактори неминуче ведуть до того, що замість концентрації на проблемах внутрішнього правопорядку, правова система та правова традиція змушені все більше звертатися до питань міжнародного регулювання.

Глобалізація безпосередньо впливає і на зміну сутності права, яка з кожним роком все більше набуває вигляду наднаціонального регулятора суспільних відносин. Це призводить до того, що дія правових норм виходить на специфічний вид регулювання відносин між такими суб'єктами, як транснаціональні корпорації, міждержавні об'єднання та міжнародні фінансово-економічні організації. У результаті маємо таку ситуацію, за якої національна складова у праві витісняється глобальною складовою.

При розгляді правової традиції як точки зору про правила поведінки, якими суспільство керується в повсякденному житті, можна спостерігати, що протягом століть ця точка зору змінювалася. Під впливом глобалізації цей процес значно прискорюється. Ми бачимо тиск зовнішніх факторів, який має досить потужний вплив на правову традицію, наслідком чого стає її зміна, проте в деяких випадках і її деградація. Правова традиція диктує певні національні правові стандарти, які значною мірою відповідають

національному правовому менталітету. Правова традиція завжди несе у собі ряд певних показників і пов'язаних з використанням у правовій системі тих чи інших правових цінностей. Глобалізація пов'язана з універсалізацією цінностей, у тому числі у правовій сфері. Як зразок такої універсалізації беруться західні правові цінності, які часто суперечать вітчизняним правовим цінностям.

Вважаємо, що викладена вище позиція добре застосовується до аналізу ролі міжнародних фінансових організацій у сучасному етапі розвитку України. Глобалізація торкається розвитку різних галузей права, проте основні зміни пов'язані з фінансами, інформацією, інтелектуальною власністю, а це саме ті сфери, де виразно проявляється вплив міжнародних фінансових організацій.

Діяльність зазначених структур набуває в умовах глобалізації такої спрямованості, яка змушує замислюватися про потенційну зміну усієї світової системи державної влади. Вже сьогодні, як зазначає В.В. Гончаров, «реальна влада з управління державою, визначення напрямів її розвитку та створення умов для життєдіяльності населення країни, реалізації громадянами своїх прав, свобод і законних інтересів (адже саме це і становить практичну серцевину державного суверенітету в будь-якій країні) все більше переходить із рук державного механізму у фактичне регулювання міжнародними організаціями, транснаціональними корпораціями та іншими глобалізаційними структурами, які в свою чергу систематизуються, утворюючи своєрідний наддержавний уряд, по суті, вирішуючи сьогоднішню долю людства» [3].

Нерідко міжнародні фінансові організації виступають інструментом транснаціональних корпорацій, оскільки їх засновниками часто є недержавні структури, які контролюються великим капіталом. Загалом до інструментів впливу таких корпорацій на зовнішню політику держави слід зарахувати: 1) перехід державних чиновників до штату корпорації; 2) зворотний перехід представників вищого менеджменту ТНК на державну службу та подальше лобювання інтересів корпорації у державному апараті; 3) участь представників ТНК у ключових радах,

комітетах та інших дорадчо-консультативних органах, які визначають економічну політику держави; 4) фінансова підтримка політичних партій та еліт, спонсорство; 5) лобізм, активізація груп впливу; 6) загроза скорочення інвестицій у національну економіку; 7) залучення розвинених країн, отримання різноманітних підтримки від держави походження.

Прикладом такого впливу на національне законодавство стало ухвалення 23 вересня 2021 року Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в громадському житті (олігархів)», який був введений під тиском МВФ, як один із критеріїв отримання чергового траншу.

Можна зробити висновок, що внаслідок можливості контролю Міжнародними фінансовими організаціями великої частки світових фінансових потоків вони мають суттєві можливості впливати на економіку та політику національних, формально суверенних держав. У результаті глобалізація фактично змінює саме поняття суверенітету, позбавляє його колишньої абсолютності, і це безпосередньо впливає на всі сторони державно-правового життя.

Велика кількість зарубіжних науковців зазначають, що міжнародні фінансові та економічні організації діють, як правило, у жорсткій залежності від американської адміністрації, що не дивно. Якщо розглядати відсоткове співвідношення участі держав в ухваленні рішень МВФ, то там найбільшу кількість голосів за актуальними даними мають: США – 17,43%, при цьому частка їх політичних союзників перевищує 35%. Вектор політики, яку проводить Білий дім, спрямований на встановлення гегемонії у світі, на активне викачування ресурсів з національних економік, на підірив державного суверенітету [4]. Досвід цілої низки держав свідчить, що рекомендації, які видаються міжнародними фінансовими організаціями, нерідко ведуть до деградації національної економіки, до згорання соціальних програм та погіршення рівня життя населення. Також вони призводять до суттєвих змін у чинному законодавстві.

Наприклад, реалізація права на здоров'я закріплена у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 року (МПЕСКП) та розширена у Зауваженні загального порядку 14, опублікованому Комітетом ООН з економічних, соціальних та культурних прав у 2000 році. Хоча МВФ та Світовий банк вже давно стверджують, що вони стурбовані наслідками для здоров'я своїх політичних рекомендацій [5, с. 33], наявні дані свідчать про те, що багато кредитних реформ порушують ці зобов'язання та завдають шкоди результатам охорони здоров'я.

Пріоритетними показниками витрат найчастіше є необов'язкові реформи, які служать маркерами для більш широкої оцінки прогресу, але не призупиняють програму автоматично, якщо вона не виконується; у той час як цільові показники бюджетного дефіциту є обов'язковими та автоматично призупиняють кредит [6]. В рамках заходів жорсткої економії уряди можуть опинитися під тиском, щоб скоротити соціальні витрати для досягнення цільових показників бюджетного дефіциту, що, у свою чергу, може обмежити доступність охорони здоров'я. Умови МВФ та Світового банку безпосередньо впливають на здійснення права на здоров'я, стимулюючи зміни обсягу та якості послуг, що надаються (наприклад, медичних установ та медичного обладнання) [7].

Також слід приділити увагу відповідальності держави щодо цивільних та політичних прав, кодифікованих у Міжнародному пакті політичних та цивільних прав. До політичних прав належать: право голосу, право на свободу слова та друку, а також право не піддаватися дискримінації за ознакою етнічної приналежності, статі, сексуальної орієнтації, мови, релігії, соціального класу або політичних переконань; цивільні права, такі як: право на особисту недоторканність чи фізичну недоторканність. Хоча досліджень наслідків реформ структурної перебудови в галузі цивільних та політичних прав проводиться менше, ніж у галузі охорони здоров'я чи трудових прав, більшість дослідників згодні з тим, що запровадження цієї політики посилює порушення цих прав людини. Стверджується, що програми структурної перебудови

привели до збільшення труднощів для бідних верств населення, ширшого громадянського конфлікту та більшого придушення прав людини. У свою чергу, порушення прав здоров'я та праці, спричинене прийнятими зобов'язаннями при одержанні кредитних коштів, призводить до зростання соціальних протестів та нестабільності, що призводить до насильницьких репресій з боку правлячого уряду, що рівнозначно порушенням цивільних та політичних прав.

У Болівії обмежений прогрес у рамках 15-річного періоду прийнятих програм співробітництва та структурної перебудови досяг апогею на початку 2000-х років після зростання безробіття та бідності, скорочення реальної заробітної плати, скорочення соціальних витрат та, що найсумніше, приватизації та подальшого підвищення цін на водну систему міста Кочабамба [8]. Ті, хто найбільше постраждав, відповів сплеском войовничих антиурядових демонстрацій та протестів, на які уряд відреагував оголошенням надзвичайного стану та збільшенням застосування сили проти протестувальників [9].

У Туреччині соціальні заворушення пішли за оголошенням про те, що демократично обраний уряд підписав програму МВФ у червні 1980 року, а до вересня того ж року військові розпустили парламент та призупинили цивільні політичні інститути [8].

Якщо брати до уваги Україну, то зовнішній борг державний і приватний становить близько 130 мільярдів доларів, половина цього боргу належить уряду, а інша половина – приватному сектору. Внутрішній борг уряду також становить понад 40 мільярдів доларів. Державний зовнішній борг у вигляді суверенних цінних паперів у 2021 році становив 20 мільярдів доларів, усі з яких (було 14 випусків цінних паперів) регулюються англійським законодавством, і у разі суперечки можуть бути викликані британські судді. 2021 року борг перед МВФ становив понад 13 мільярдів доларів. Борг перед Світовим банком (СБ), Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) і, нарешті, перед Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) становив понад 8 мільярдів доларів [9]. Суми, що підлягають погашенню у 2022 році як за

зовнішнім, так і за внутрішнім боргом, величезні та нестійкі з урахуванням військової ситуації. З початку російського вторгнення державний борг України значно збільшився, тому що МВФ та Світовий банк надали новий кредит у розмірі 5 мільярдів доларів, інші багатосторонні фінансові установи також надали екстрені кредити. Замість того, щоб припинити всі платежі за боргом, щоб задовольнити потреби населення, український уряд підтримує погашення боргу, за винятком боргу, на який претендує Росія [10].

Тому ми знаходимося у надзвичайно серйозній ситуації. Хоча уряд повинен призупинити виплату боргу, він має намір залишатися таким, що заслуговує на довіру в очах фінансових ринків і різних кредиторів, і тому він продовжує виділяти значні суми грошей зі свого бюджету для погашення відсотків за боргом. Держава випускає військові облигації, що продаються на фінансових ринках. Таким чином, український уряд збільшує борг, він також збільшив свої запити на кредит від МВФ, Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, Європейського інвестиційного банку та двосторонніх кредиторів. Він продовжує проводити політику антисоціальної жорсткої економії, стверджуючи, що потрібні надзвичайні зусилля для досягнення опору російському вторгненню. Уряд ухвалив, що працівники повинні працювати довше; що вони мають брати менше відпусток; і це полегшило роботодавцям звільнення працівників у розпал воєнної ситуації [11]. Тут можемо спостерігати явні порушення прав людини, описані в тому ж пакті про громадянські та політичні права.

У результаті цілком можна погодитися з тим, що діяльність міжнародних фінансових організацій породжує великі складнощі для національних держав, коли інтеграційні стандарти, що розробляються ними, вступають у протиріччя з існуючими правовими традиціями.

Висновки. Основними напрямками діяльності міжнародних фінансових організацій є такі: операції на світовому валютному та фондовому ринку; інвестиційна діяльність; кредитування державних проєктів; фінансування програм

міжнародної допомоги та наукових досліджень тощо.

Таким чином, необхідність збереження та захисту вітчизняної правової традиції визначає доцільність розробки та впровадження правових механізмів, спрямованих на заборону зайвої, а часом і шкідливої активності міжнародних фінансових організацій вітчизняного правопорядку. Насамперед треба наголосити на необхідності вирішення за допомогою ретельного наукового аналізу проблеми співвідношення норм та правил міжнародних фінансових та економічних організацій з внутрішнім правом України. Загалом знаходження правильного балансу між нормами, що регулюють діяльність міжнародних фінансових організацій, та українським законодавством сприятиме зміцненню як економічної сфери, так і правової системи нашої країни. При цьому не варто повністю відмовлятися від співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, але будь-яка взаємодія з ними має бути повністю регламентована та відповідати інтересам та традиціям державно-правового регулювання.

Література

1. Lewitt T. The globalization of markets. *Harvard business review*. 1983. URL: <https://hbr.org/1983/05/the-globalization-of-markets>.
2. Хаустова М., Липнік В. Вплив глобалізації на правову систему України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 66–70.
3. Meyer T. How the media colonize politics. *Cambridge: Wiley-Blackwell*. 2002.
4. International monetary fund. URL: <https://www.imf.org/en/About/executive-board/members-quotas> (дата звернення: 08.08.2022).
5. Kentikelenis A. E., Stubbs T. H., King L. P. IMF conditionality and development policy space, 1985–2014. *Review of international political economy*. 2016. Т. 23. № 4. С. 543–582. URL: <https://doi.org/10.1080/09692290.2016.1174953> (дата звернення: 04.08.2022).
6. UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12 of the Covenant), 11 August 2000, E/C.12/2000/4, available at: <https://www.refworld.org>.

org/docid/4538838d0.html (дата звернення: 04.08.2022).

7. Ooms G., Hammonds R. Global constitutionalism, applied to global health governance: uncovering legitimacy deficits and suggesting remedies. *Globalization and health*. 2016. Т. 12, № 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s12992-016-0216-2> (дата звернення: 04.09.2022).

8. Abouharb M.R., Cingranelli D.L. Human rights and structural adjustment. *Choice reviews online*. 2007. Vol. 46. No. 06. P. 46–3482–46–3482. URL: <https://doi.org/10.5860/choice.46-3482> (date of access: 04.09.2022).

9. Noy S. New contexts, different patterns? A comparative analysis of social spending and government health expenditure in Latin America and the OECD. *International journal of comparative sociology*. 2011. Т. 52. № 3. С. 215–244. URL: <https://doi.org/10.1177/0020715211408760> (дата звернення: 04.09.2022).

10. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Зовнішній державний борг України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgovforeign/2022>

11. Why should Ukraine's debt be cancelled? – CADTM. *CADTM*. URL: <https://www.cadtm.org/Why-should-Ukraine-s-debt-be-cancelled> (date of access: 08.08.2022).

12. Устинова І. Міжнародні фінансові організації та зовнішній борг України як фінансово-правовий чинник публічного адміністрування національних інтересів країни. *Public-Legal Mechanism of Ukraine's National Interests Ensuring*. Accent Graphics Communication&Publishing. 2020. P. 76-98.

References

1. Lewitt T. The globalization of markets. *Harvard business review*. 1983. URL: <https://hbr.org/1983/05/the-globalization-of-markets>.

2. Khaustova M., Lypnik V. Vplyv hlobalizatsii na pravovu systemu Ukrainy. *Porivnialno-analitychne pravo*. 2019. № 1. S. 66–70.

3. Meyer T. How the media colonize politics. *Cambridge: Wiley-Blackwell*. 2002.

4. International monetary fund. URL: <https://www.imf.org/en/About/executive-board/members-quotas> (data zvernennya: 08.08.2022).

5. Kentikelenis A.E., Stubbs T.H., King L.P. IMF conditionality and development policy space, 1985–2014. *Review of international political economy*. 2016. Т. 23. № 4. P. 543–582. URL: <https://doi.org/10.1080/09692290.2016.1174953> (data zvernennya: 04.08.2022).

6. UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12 of the Covenant), 11 August 2000, E/C.12/2000/4, available at: <https://www.refworld.org/docid/4538838d0.html> (data zvernennya: 04.08.2022).

7. Ooms G., Hammonds R. Global constitutionalism, applied to global health governance: uncovering legitimacy deficits and suggesting remedies. *Globalization and health*. 2016. Т. 12, № 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s12992-016-0216-2> (data zvernennya: 04.09.2022).

8. Abouharb M.R., Cingranelli D.L. Human rights and structural adjustment. *Choice reviews online*. 2007. Vol. 46.No. 06. P. 46–3482–46–3482. URL: <https://doi.org/10.5860/choice.46-3482> (date of access: 04.09.2022).

9. Noy S. New contexts, different patterns? A comparative analysis of social spending and government health expenditure in Latin America and the OECD. *International journal of comparative sociology*. 2011. Т. 52. № 3. P. 215–244. URL: <https://doi.org/10.1177/0020715211408760> (data zvernennya: 04.09.2022).

10. Ofitsiinyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy. Zovnishnii derzhavnyi borh Ukrainy. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgovforeign/2022>

11. Why should Ukraine's debt be cancelled? – CADTM. *CADTM*. URL: <https://www.cadtm.org/Why-should-Ukraine-s-debt-be-cancelled> (date of access: 08.08.2022).

12. Ustynova I. Mizhnarodni finansovi organizatsiyi ta zovnishnij borh Ukrayiny yak finansovo-pravovyj chynnyk publichnogo administruvannya nacionalnyh interesiv krayiny. *Public-Legal Mechanism of Ukraine's National Interests Ensuring*. Accent Graphics Communication&Publishing. 2020. P. 76-98.

Andrii Kuzmin

IMPACT OF THE ACTIVITIES OF INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS ON THE DEVELOPMENT OF NATIONAL LEGAL SYSTEMS

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: 4082080@stud.nau.edu.ua

Purpose: to analyze the role of the influence of international financial organizations on the legal systems of different countries, state policy in various spheres of public life. Studies of the normative and legal framework of countries, which regulates mutual relations in cooperation with international financial organizations. **Research methods:** a wide range of philosophical and worldview, general scientific and special scientific methods and approaches, which contributed to the solution of the main tasks of the research, especially the further identification from the standpoint of the specifics of the legal regulation of the activities of International Financial Organizations in various countries and the highlighting of the forms of their activity in the evolutionary development of international currency relations. The application of the descriptive method made it possible to characterize international financial organizations. The cooperation of countries with international financial organizations was analyzed using the formal legal method. The analysis method was used to study the current state of cooperation between countries and international financial organizations. **Results:** it was concluded that the cooperation of various countries with international financial organizations directly affects the implementation of one of the main principles of international law - independence. By attracting foreign capital to the budget, countries become completely dependent on the will of creditors, who in turn act exclusively in their own interests. Although certain progress can be observed in some areas of the country's economic life, there is a need for strict legal regulation of the activities of international financial organizations in the country. **Discussion:** search and development of ways to overcome existing problems in the cooperation of countries with international financial organizations, as well as the study of norms regulating such relations, for the sake of their successful implementation in the national legislation of Ukraine.

Key words: international financial organizations; legal tradition; globalization; legal system; law.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2022